

Lekcje pamięci

Przewodnik metodyczny po Starych Powązkach

Varsaviana

Warszawskie
Innowacje
Edukacyjno-Społeczne

Lekcje pamięci

Przewodnik metodyczny po Starych Powązkach

AUTORZY

Zbigniew Adamów-Bielkowicz
Maria Bryzgalska
Marta Gawryluk
Karol Gądzik
Małgorzata Langier
Tadeusz Petrażycki
Anna Reichert

ZDJĘCIA

Marzena Wysznińska

Varsaviana

Warszawskie
Innowacje
Edukacyjno-Społeczne

Mędrca szkiełko i oko, czyli polski wkład w naukę

Małgorzata Langier

Anna Reichert

-
- 1.1. Cele ogólne i szczegółowe zajęć
 - 1.2. Przebieg zajęć
 - 1.3. Wprowadzenie teoretyczne do zajęć

Bibliografia

Załącznik nr 1. Biogramy

Załącznik nr 2. Lista zasłużonych

1.1. Cele ogólne i szczegółowe zajęć

ADRESAT ZAJĘĆ

Uczniowie i uczennice klasy VII i VIII szkoły podstawowej oraz uczniowie i uczennice liceum ogólnokształcącego.

CEL OGÓLNY ZAJĘĆ

Przybliżenie oraz utrwalenie wiadomości o polskiej nauce, jej przedstawicielach, osiągnięciach polskich naukowców i praktyków w okresie międzywojennym i powojennym.

CELE SZCZEGÓŁOWE ZAJĘĆ

1. Zapamiętanie wiadomości

- Uczeń i uczennica znają przedstawicieli polskiej nauki okresu międzywojennego i po II wojnie światowej.
- Uczeń i uczennica potrafią wyjaśnić, dlaczego tak mało kobiet reprezentuje polską naukę do czasów II wojny światowej.
- Uczeń i uczennica potrafią wymienić kilka osób związanych z polskim przemysłem farmaceutycznym.
- Uczeń i uczennica potrafią wymienić jakie innowacje techniczne wprowadził inżynier Stefan Bryła.

2. Zrozumienie wiadomości

- Uczeń i uczennica potrafią opisać sytuację polskiej nauki na przełomie XIX i XX wieku oraz w 20-leciu międzywojennym.

3. Umiejętności

- Uczeń i uczennica potrafią wskazać miejsce pochówku osób, o których była mowa w czasie zajęć.
- Młodzież sprawnie posługuje się planem cmentarza.

METODY PRACY

Wykład wprowadzający, pogadanka z uczniami, spacer po cmentarzu Powązkowskim – samodzielne wyszukiwanie grobów, omawianie przez młodzież postaci związanych z polską nauką.

FORMY PRACY

praca zbiorowa, praca w grupach.

ŚRODKI DYDAKTYCZNE

podręcznik, ilustracje przedstawiające omawiane postaci, urywki wybranych tekstów, film, platformy internetowe: profesor.pl; historiaposzukaj.pl; edukator.pl; culture.pl; dzieje.pl; aleklasa.pl; www.youtube.com i inne platformy w zależności od potrzeb i zainteresowań.

SŁOWA KLUCZOWE

studia, dziedziny nauki, innowacje w nauce, innowacje techniczne, innowacje chemiczne, Spiess, Klawe, Krauze, Gieysztor, Gałązka, Modrakowa, Joteyko, Jasienica, Herbst i inni.

CZAS TRWANIA

Godzina lekcyjna w szkole, przygotowanie oraz zajęcia w terenie – 2 godziny lekcyjne (na terenie cmentarza).

1.2. Przebieg zajęć

CZĘŚĆ I

ZAJĘCIA W SZKOLE

1. Powitanie uczniów i uczennic, sprawdzenie listy obecności, podanie tematu lekcji.
2. Nauczyciel wygłasza prelekcję wprowadzającą w temat (*Załącznik nr 1*).
3. Rozmowa z uczniami mająca na celu sprawdzenie wiadomości związanych z przedstawicielami nauki polskiej, sytuacją kobiet w społeczeństwie na przełomie XIX i XX wieku, możliwościach kształcenia w Polsce.
4. Pod kierunkiem nauczyciela uczniowie przygotowują się do pracy w terenie, tj. na cmentarzu Powązkowskim:
 - a. zapoznanie się z planem cmentarza z zaznaczonymi kwaterami (*Załącznik nr 2*).
 - b. przygotowanie wybranych biogramów wg listy (*Załącznik nr 1*) – proponujemy pracę w grupach, uczniowie mogą przygotować biogramy na lekcji lub jako pracę domową. Mogą korzystać z pozycji wymienionych w bibliografii lub spróbować znaleźć nowe źródła. Biogramy kontrolne dla nauczyciela znajdują się w załączniku (*Załącznik nr 1*). Można omówić część z wymienionych postaci, w zależności od poziomu zaangażowania grupy oraz w zależności od czasu i warunków atmosferycznych lub dwukrotnie zorganizować zajęcia w terenie.

CZĘŚĆ II

ZAJĘCIA W TERENIE, SPACER PO CMENTARZU

1. Spotkanie w szkole, powitanie uczennic i uczniów, sprawdzenie listy obecności.
2. Nauczyciel zadaje kilka pytań sprawdzających, co uczennice i uczniowie zapamiętali z lekcji wprowadzającej temat „Mędrca szkiełko i oko, czyli polski wkład w naukę”.
3. Przejazd lub przejście na cmentarz Powązkowski, do bramy św. Honoraty.
4. Nauczycielka lub nauczyciel przypominają temat zajęć oraz omawiają zasady zachowania się na cmentarzu.
5. Spacer śladami osób związanych z polską nauką, które po śmierci spoczęły na cmentarzu Powązkowskim (*Załącznik nr 2*):
 - a. przy wybranych grobach uczniowie prezentują pozostałym uczennicom i uczniom przygotowane wcześniej biogramy; w przypadku, gdy grób nie zostanie odnaleziony, prezentacja biogramu może odbyć się w alejce przy odpowiedniej kwaterze.
6. Pytania i polecenia:
 - a. Co oznacza termin *epidemiolog* i *wakcynolog*?
 - b. Co oznacza termin *bromatologia*?
 - c. Zaznacz na planie cmentarza groby, które grupa odwiedziła w czasie spaceru.
 - d. Jak nazywał się jeden z założycieli obecnych Tarchomińskich Zakładów Farmaceutycznych Polfa S.A. (Polfa Tarchomin)?

- e. Jak potocznie nazywano „najstynniejszy” przez długi okres lek przeciwbólowy (stosowany na bóle głowy)?
 - f. Ile dużych prywatnych zakładów farmaceutycznych było przed II wojną światową w Warszawie?
 - g. Ile znasz kobiet naukowców pracujących w okresie międzywojennym w Warszawie?
- 7.** Propozycje zadań domowych mających na celu utrwalenie wiadomości o przyczynach sytuacji polskiej nauki, jej przedstawicielach, możliwościach kobiet – naukowców.
- a. Korzystając z różnych źródeł wyszukaj nazwiska naukowców wykształconych za granicą i działających na uczelniach warszawskich po I wojnie światowej (minimum dwa nazwiska).
 - b. Czy w okresie międzywojennym jakaś kobieta otrzymała tytuł profesora?
 - c. Jakie były zasługi Aleksandra Gieysztora dla nauki polskiej?
 - d. Kim był Jan Bogusławski? Jaki budynek w Warszawie został odbudowany dzięki jego zaangażowaniu?

UWAGA

Plany cmentarza dostępne do pobrania w Internecie.

1.3. Wprowadzenie teoretyczne do zajęć

W okresie zaborów czyli na przestrzeni XIX wieku i początku XX wieku nie możemy mówić o polskiej nauce, ponieważ na terenach objętych zaborem nie było polskich uczelni. Istniały jedynie uczelnie, gdzie językiem wykładowym był język zaborcy (rosyjski w przypadku Warszawy, Lwowa i Wilna oraz niemiecki w Krakowie i Poznaniu). Druga połowa XIX wieku i pierwsze piętnastolecie XX wieku były na całym świecie okresem ogromnego postępu we wszystkich dziedzinach nauki. Polska nauka uczestniczyła w tym postępie, mimo przeszkód politycznych i organizacyjnych, wynikających z braku niepodległego państwa. Na początku XX wieku główne ośrodki pracy naukowej funkcjonowały przede wszystkim na terenie miast o starych tradycjach uniwersyteckich, tj. Kraków, Warszawa oraz Lwów. W Wilnie zaczęło odradzać się polskie życie naukowe. Zauważalna stagnacja panowała w ośrodkach poznańskim i toruńskim, gdzie działalność polskich uczonych była szczególnie utrudniona ze względu na politykę germanizacyjną rządu, skierowaną przeciwko nauce i kulturze polskiej.

Nie znaczy to jednak, że nie było polskich naukowców kształcących się w różnych ośrodkach uniwersyteckich w Europie. Polacy na przełomie XIX i XX w. kształcili się na zagranicznych uczelniach. Jedni podążali tropem wyznaczonym przez Towarzystwo Warszawskie Przyjaciół Nauk, inni stworzyli Akademię Umiejętności. Jeszcze inni działali w Paryżu, Londynie, Zurychu, Monachium czy Wiedniu. Trudniejsza była sytuacja polskich kobiet. Pierwsze studentki musiały pokonać mnóstwo niewyobrażalnych ze współczesnej perspektywy przeszkód. Obecność pionierek

na uniwersytetach we Lwowie czy w Krakowie pod koniec lat 90-tych XIX wieku poprzedzona była kampaniami społecznymi ruchu kobiecego, dążeniami do tego, żeby studentki w ogóle mogły przekroczyć próg sali wykładowej. Z tego powodu polskie kobiety wyjeżdżały na studia do Paryża, Monachium czy Liege. Główną ogólnokrajową instytucją naukową pozostawała na początku XX stulecia krakowska Akademia Umiejętności, utworzona w 1872 roku. Tradycyjnie miały przewagę nauki humanistyczne, przede wszystkim historyczne, ale publikowano także rozprawy z zakresu nauk przyrodniczych. Ustrój Akademii Umiejętności od samego jej powstania był „ustrojem akademickim”, polegającym na ograniczeniu liczby wydziałów oraz wprowadzeniu wymogów wysokiego cenzusu naukowego i hierarchicznych stopni członkostwa. Ten „akademicki” charakter Akademii Umiejętności stanowiący naśladownictwo wzorców zagranicznych w Polsce niepodległej sam stał się wzorcem dla innych polskich towarzystw naukowych, przeprowadzających swą akademizację.

Po odzyskaniu niepodległości mimo otrzymania praw wyborczych na równi z mężczyznami sytuacja kobiet – naukowców była nadal trudna. Przykładem może być historia Józefy Joteyko (1866-1928). Joteyko była jedną z pierwszych kobiet, które otrzymały profesurę na uniwersytetach zachodnioeuropejskich. Po odzyskaniu przez Polskę niepodległości Joteyko zdobyte doświadczenie postanowiła przenieść do Polski. Rzuciła swoją katedrę i dobrze zapowiadającą się karierę i przyjechała do Polski. Wkrótce po odzyskaniu niepodległości, chciała utworzyć na Uniwersytecie Warszawskim katedrę pedagogiki, jednak nie otrzymała tej pracy. Musiała pracować w innych nieuczelnianych strukturach szkolnych. Pomimo tego, że odrodzone państwo polskie potrzebowało wykształconych urzędników, prawników, inżynierów oraz dużej liczby wykształconych nauczycieli, kobiety z wyższym wykształceniem nie mogły otrzymać pracy na wyższych uczelniach. Posady naukowe były zastrzeżone dla „Panów”. U progu niepodległości istniały mocne fundamenty dla rozwoju nauki polskiej, choć wielu badaczy nadal pracowało jeszcze na zagranicznych uczelniach. Doświadczenie organizacyjne i dorobek naukowy szkół wyższych pracujących pod zaborami oraz placówek badawczych stanowiły cenną spuściznę wyzyskaną w Polsce Odrodzonej. Do najważniejszych zadań organizatorów nauki w Drugiej Rzeczypospolitej należało stworzenie ogólnopolskiej sieci szkół wyższych, instytutów i towarzystw naukowych, zapewnienie tym instytucjom odpowiednich środków finansowych oraz wysokokwalifikowanej kadry. Podjęcie pracy przez uczonych mających trwałe kontakty z różnymi ośrodkami zagranicznymi ułatwiło włączenie się polskiego środowiska w naukę światową; nawiązane kontakty służyły między innymi rozwojowi wymiany stypendialnej i umożliwiły druk

prac w fachowych czasopismach zagranicznych. Doświadczenia zdobyte w wiodących placówkach za granicą, znalazły zastosowanie przy organizacji krajowych uczelni oraz instytutów badawczych. Odzyskanie niepodległości umożliwiało rozwój organizacyjny szkolnictwa wyższego w skali ogólnopolskiej. Część naukowców wróciła jak tylko było wiadomo, że powstaje niepodległe państwo polskie. W rozwoju nauki okresu międzywojennego znaczącą rolę odgrywały organizacje i towarzystwa naukowe, które powstały jeszcze w XIX w. pod zaborami. Przyznająca stypendia Kasa im. Józefa Mianowskiego w Warszawie czy Poznańskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk kontynuowały działalność w dwudziestoleciu międzywojennym. Dawny Uniwersytet Latający przeobraził się w Wolną Wszechnicę Polską – prywatną uczelnię o lewicowym profilu, doksztalającą nauczycieli i urzędników. Warto pamiętać, że w 1918 roku w Polsce funkcjonowały dwie politechniki (Warszawska i Lwowska) oraz trzy uniwersytety: Jagielloński w Krakowie, Jana Kazimierza we Lwowie (pod tą nazwą od 1919 r.) oraz Warszawski. Ten ostatni po powstaniu styczniowym (1863) został zmieniony w uczelnię rosyjską i spolonizowano go dopiero w 1915 roku. Choć w pierwszych latach istnienia II Rzeczypospolitej prowadziła dramatyczne walki o granice, w 1923 roku działało już na terenie niepodległej Polski 17 uczelni. Po kilkudziesięcioletniej przerwie otwarto uczelnię w Wilnie, teraz pod nazwą Uniwersytet Stefana Batorego. Utworzono również m.in. uniwersytet i politechnikę w Poznaniu, Szkołę Główną Handlową (początkowo pod nazwą Wyższa Szkoła Handlowa) i Szkołę Główną Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie, Akademię Górniczą w Krakowie, a także prywatny Katolicki Uniwersytet Lubelski, który w 1938 r. uzyskał pełne prawa państwowej szkoły akademickiej. Jednym z zasadniczych zagadnień nurtujących środowisko naukowe bezpośrednio po odzyskaniu niepodległości, stała się sprawa ustroju szkół akademickich, która gwarantowała wolność nauki i nauczania oraz dawała uczelniom szerokie prawa samorządowe. Wprowadzała ona jednak już pewne ograniczenia na rzecz ministra wyznań religijnych i oświecenia publicznego, będącego zwierzchnikiem wyższych uczelni. Ustawa, aczkolwiek nie pozbawiona istotnych wad, regulowała w sposób pełny i w skali ogólnopolskiej życie szkolnictwa akademickiego.

To w 1920 r. weszła w życie nowoczesna ustawa o szkołach akademickich, która wprowadzała demokratyczną strukturę władz uczelni i dawała naukowcom swobodę w prowadzeniu badań. Równolegle powoływano specjalistyczne placówki publiczne skupiające się na badaniach: Państwowy Instytut Geologiczny, Morskie Laboratorium Rybackie na Helu, Państwowy Instytut Meteorologiczny i Główny Urząd Statystyczny. Już w 1916 r. powstało Muzeum Narodowe w Warszawie, w 1918 r. – Archiwum Akt Nowych, a 10 lat później Biblioteka Narodowa, które prowadziły prace badawcze związane z własnymi

zbiorami. Z kolei Polska Akademia Umiejętności reprezentowała naukę krajową na polu międzynarodowym, np. w prestiżowych zagranicznych organizacjach. Do kraju wracali naukowcy z zagranicy i tworzyli podwaliny polskiej nauki technicznej i chemicznej. Byli to m.in. Ignacy Mościcki – chemik, Gabriel Narutowicz – hydroenergetyk, czy Wojciech Świątosławski – chemik. Równie istotne badania prowadzili humaniści. Maria Grzegorzewska rozwinęła metody pedagogiki specjalnej oraz stworzyła w Warszawie poświęcony tej dziedzinie instytut. Kazimierz Twardowski zapoczątkował lwowsko-warszawską szkołę filozoficzną. Do kontynuatorów jego myśli zajmujących się logiką, teorią poznania i etyką – należeli m.in. Maria i Stanisław Ossowsky oraz Władysław Tatarkiewicz. Historyk Władysław Konopczyński rozpoczął tworzenie wielotomowego Polskiego Słownika Biograficznego, wydawanego do dziś.

Z chwilą odrodzenia się państwa polskiego w listopadzie 1918 roku jak „grzyby po deszczu” zaczęły wyrastać – w różnych krajowych ośrodkach akademickich – towarzystwa i stowarzyszenia naukowe. I tak na przykład, już w styczniu 1919 r., z inicjatywy profesora Politechniki Warszawskiej Józefa Wierusza-Kowalskiego (1866-1927), powstało w Warszawie Polskie Towarzystwo Fizyczne (PTF); wiosną 1920 r. utworzono oddziały wileński i krakowski, a w 1921 r. Oddział Lwowski Polskiego Towarzystwa Fizycznego. Również w 1919 r. powołano do życia Polskie Towarzystwo Chemiczne (profesorowie Leon Marchlewski (1869-1946) i Ignacy Mościcki (1867-1946)). W 1920 r. ukonstytuowało się w pełni Polskie Towarzystwo Matematyczne. W tym samym roku utworzono w Krakowie Polskie Towarzystwo Geologiczne pod przewodnictwem profesora Władysława Szajnochy (1857-1928). Polskie Towarzystwo Geograficzne powstało w Warszawie 26 stycznia 1918 r. Opóźnili się nieco astronomowie, ponieważ Polskie Towarzystwo Astronomiczne ukształtowało się dopiero w roku 1923 (w Toruniu), ale za to w 450. rocznicę urodzin Mikołaja Kopernika. Wszystkie inicjatywy na polu nauki miały za cel oddziaływanie na rozwój zacofanej polskiej gospodarki. Dla wzrostu gospodarczego szczególnie istotny był rozwój nauk technicznych. Czesław Witoszyński stworzył podstawy polskiego lotnictwa, a geograf Eugeniusz Romer – współczesnej kartografii. Inżynier Stefan Bryła zbudował pierwszy na świecie spawany most na Słudwi pod Łowiczem. Był to również pierwszy taki most w Europie. Pionier geologii poszukiwawczej Jan Samsonowicz odkrył złoża pirytu i krzemienia w okolicach Kielc. Chemik Wacław Szukiewicz, który wynalazł nową metodę produkcji kauczuku syntetycznego, kierował fabryką w Dębicy. W 1936 r. powstała Rada Nauk Ścisłych i Stosowanych, która opracowała program rozwoju nauki powiązany z czteroletnim planem rozwoju kraju. W drugiej połowie lat 30-tych XX w. dorobek polskiej myśli inżynierskiej został wykorzystany w sztanowym projekcie rządu – budowie

Centralnego Okręgu Przemysłowego na terenie tzw. Polski B – w okolicy Stalowej Woli, zmniejszając bezrobocie oraz przeludnienie wsi. Ponadto, projekt ten dał możliwość rozpoczęcia nowego miejskiego życia i kształcenia zawodowego. W odrodzonej Polsce bardzo istotną rolę w rozwoju nauki odgrywała Warszawa jako stolica kraju, a jednocześnie duży ośrodek akademicki z kilkoma wyższymi uczelniami oraz instytutami badawczymi. Tutaj rozwijał się przemysł farmaceutyczny (Klawe, Krauze, Gąsecki, Spiess), tutaj swoje ciekawostki techniczne wprowadzał w życie Stanisław Bryła oraz pracowali architekci Stefan Szyller i Janusz Bogustawski.

II Rzeczpospolita trwała w sumie tylko kilkanaście lat, ale jej osiągnięcia są ogromne. Polscy badacze wykształceni w międzywojniu służyli swoimi umiejętnościami w czasie II wojny światowej, np. pracowali nad złamaniem szyfru Enigmy czy analizowali budowę niemieckiej rakiety V2. Warto wspomnieć, że w tym okresie (lata 1918-1939) architekt – Stefan Bryła stworzył pierwszy na świecie spawany most, a w ciągu kilkunastu miesięcy w Raszynie powstała najsilniejsza wówczas stacja nadawcza. Zbudowano również bombowiec „Łoś”, jeden z najlepszych tego typu samolotów przed II wojną światową. Dwudziestokilkuletni absolwenci Politechnik Lwowskiej i Warszawskiej skonstruowali słynny polski samolot RWD. W tym czasie działali również słynni polscy matematycy, którzy rozszyfrowali kody Enigmy. Nasi naukowcy odnosili znaczące sukcesy w dziedzinie luminescencji. W 1934 roku opracowano tzw. *Diagram Jabłońskiego*, dotyczący zjawisk luminescencyjnych nazwany na cześć polskiego fizyka Aleksandra Jabłońskiego.

Warto pamiętać, że w okresie międzywojennym naukowcy współpracowali z przemysłem a ich nowoczesne rozwiązania oraz nowe technologie szybko trafiały do realizacji. Również humaniści działali na polu naukowym, wprowadzili nowoczesne metody nauczania w systemie szkolnym i zaproponowali zupełnie nowe spojrzenie na filozofię oraz inne dziedziny wiedzy humanistycznej. Niektórzy naukowcy działali także w okresie PRL, a odbudowana po zniszczeniach wojennych Warszawa stała się największym ośrodkiem akademickim w kraju.

Spacerując śladami naukowców po Powązkach możemy przybliżyć sobie wiadomości o kształcie polskiej nauki po odzyskaniu niepodległości w 1918 roku i jej dokonaniach w tak krótkim okresie istnienia państwa. Nie znajdziemy na cmentarzu wszystkich zasłużonych na polu nauki, a było ich wielu, bo duża grupa uczonych i naukowców musiała po wojnie wyjechać z Warszawy i prowadzić działalność naukową w innych miastach (małżeństwo Hanny i Ludwika Hirszfeld – pracowali we Wrocławiu).

Bibliografia

1. Aleksandra Stopczyk, [w:] Warszawskie Zabytkowe Pomniki Nagrobne, https://cmentarze.um.warszawa.pl/pomnik.aspx?pom_id=5343, (dostęp 08.07.2021).
2. Antoni Gałązka, [w:] Warszawskie Zabytkowe Pomniki Nagrobne, https://cmentarze.um.warszawa.pl/pomnik.aspx?pom_id=10215, (dostęp 08.07.2021).
3. Gąseccy, [w:] Warszawskie Zabytkowe Pomniki Nagrobne, https://cmentarze.um.warszawa.pl/pomnik.aspx?pom_id=35611, (dostęp 08.07.2021).
4. Jan Bogusławski, utworzony 2004, <https://culture.pl/pl/tworca/jan-boguslawski>, (dostęp 08.12.2011).
5. Kaczorowski B., (red.), *Encyklopedia Warszawy*, Wydawnictwo Naukowe PWN, 1994.
6. Kiwilszo J., *Historia praskich rodów. Rodzina Spiessów*. <http://www.ngp.pl/str/tekst617.html>, (dostęp: 08.07.2021).
7. Kopernicki I., Kozłowska M., *Polski słownik biograficzny*, Tom 14, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk, Wrocław, 1969.
8. Kowalscy, Lipińscy, Garyantesiewiczowie, [w:] Warszawskie Zabytkowe Pomniki Nagrobne, https://cmentarze.um.warszawa.pl/pomnik.aspx?pom_id=820, (dostęp 08.07.2021).
9. Krauze Stanisław, <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/Krauze-Stanislaw;3927181.html>, (dostęp: 08.07.2021).
10. Lipkowski O., *Józefa Joteyko życie i działalność*, PWN, 1968.
11. Majewski J.S., Urzykowski T., *Spacerownik po warszawskich cmentarzach*, Biblioteka Gazety Wyborczej, Agora, 2017.

12. Michnik A., *Michnik o Jasienicy: pisarz w obcęgach*, utworzony 19.08.2005, <https://wyborcza.pl/magazyn/7,124059,2876029.html?disableRedirects=true>, (dostęp: 08.07.2021).
13. Niestony K., *Stefan Bryła*, film dokumentalny, Polska, 2019.
14. *Paweł Jasienica*, [w:] *Warszawskie Zabytkowe Pomniki Nagrobne*, https://cmentarze.um.warszawa.pl/pomnik.aspx?pom_id=3884, (dostęp 08.07.2021).
15. *Prof. Bryła – twórca pierwszego na świecie spawanego mostu i konstruktor Prudentialu*, utworzony 10.08.2016, <https://naukawpolsce.pap.pl/aktualnosci/news%2C410752%2Cprof-bryla--tworca-pierwszego-na-swiecie-spawanego-mostu-i-konstruktor-prudentialu.html>, (dostęp: 08.07.2021).
16. *Spiess*, [w:] *Polacy z wyboru. Rodziny pochodzenia niemieckiego w Warszawie w XIX i XX wieku*, <https://www.polacyzwyboru.pl/bohaterowie/rody/spiess#default>, (dostęp: 08.07.2021).
17. *Stanisław Herbst*, [w:] *Warszawskie Zabytkowe Pomniki Nagrobne*, https://cmentarze.um.warszawa.pl/pomnik.aspx?pom_id=4145, (dostęp 08.07.2021).
18. *Szlak twórczości architektonicznej Stefana Szyllera*, utworzony 2015, <https://wiadomosci.onet.pl/warszawa/szlak-tworczosci-architektonicznej-stefana-szyllera/8k8cyx2> (dostęp: 28.01.2015)
19. Szenic S., *Cmentarz Powązkowski*, t. 1-3, PIW, 1979.
20. *Stefan Szyller*, https://warszawa.wikia.org/wiki/Stefan_Szyller (dostęp 08.07.2021)
21. *Teofil Schuller*, [w:] *Warszawskie Zabytkowe Pomniki Nagrobne*, https://cmentarze.um.warszawa.pl/pomnik.aspx?pom_id=902, (dostęp 08.07.2021).
22. *Venceslav Poníž*, [w:] *Warszawskie Zabytkowe Pomniki Nagrobne*, https://cmentarze.um.warszawa.pl/pomnik.aspx?pom_id=4370, (dostęp: 08.07.2021).

- 23.** Waldorff J. (i in.), *Cmentarz Powązkowski w Warszawie*, Warszawa, KAW Krajowa Agencja Wydawnicza, 1984.
- 24.** *Wojciech Odrowąż-Pieniążek*, [w:] *Warszawskie Zabytkowe Pomniki Nagrobne*, https://cmentarze.um.warszawa.pl/pomnik.aspx?pom_id=16590, (dostęp 09.07.2021).

Załącznik nr 1.

Biogramy

ALEKSANDER GIEYSZTOR (1916-1999) historyk mediewista, profesor Uniwersytetu Warszawskiego, członek Polskiej Akademii Nauk. W latach 1988-1990 członek, a od 1990 wiceprzewodniczący Rady Ochrony Pamięci Walk i Męczeństwa. W 1989 r. uczestnik obrad Okrągłego Stołu, formalnie wskazany przez stronę rządową, ale przy pełnym zaufaniu opozycji. Doktor honoris causa paryskiej Sorbony oraz Uniwersytetu Jagiellońskiego. Pochowany na cmentarzu Powązkowskim (kw. 131-6-21).

STANISŁAW KRAUZE (1902-1977) polski farmaceuta, profesor doktor habilitowany, twórca polskiej szkoły bromatologicznej (nauki zajmującej się badaniem żywności: wartością odżywczą, składem chemicznym, zawartością składników odżywczych i antyodżywczych ((np. fitinyiany). Stanisław Krauze zorganizował i objął kierownictwo w Katedrze Nauki o Środkach Spożywczych, równocześnie kierował Zakładem Badania Żywności i Przedmiotów Użytku w Państwowym Zakładzie Higieny z siedzibą w Łodzi. Będąc jedynym polskim doktorem habilitowanym w dziedzinie bromatologii w roku 1947 został

profesorem zwyczajnym i kierownikiem Zakładu Badania Środków Spożywczych na Uniwersytecie Warszawskim, zakład ten przekształcono w Zakład Bromatologii. Od 1956 r. był członkiem Międzynarodowego Towarzystwa Zwalczania Chorób Cywilizacyjnych, był również wiceprzewodniczącym tego towarzystwa. Ponadto, należał do Angielskiego Towarzystwa Chemików Analityków, Towarzystwa Analityków i Ekspertów Francuskich, Szwajcarskiego Towarzystwa Chemicznego. W 1958 roku rozpoczął współpracę z Komisją Rady Europy do spraw Kodeksu Żywnościowego, która w 1962 r. została przekształcona w organizację FAO/WHO (KKŻFAO/WHO). Przez 8 lat pełnił funkcję ich prezesa. Aktywnie uczestniczył w wielu posiedzeniach poświęconych Kodeksowi Żywnościowemu, był współautorem rozdziału kodeksu dotyczącego grzybów jadalnych. Dodatkowo, był ekspertem Światowej Organizacji Zdrowia ds. substancji obcych w żywności. Pochowany na cmentarzu Powązkowskim (kw. 141-2-12).

KAZIMIERZ KUMANIECKI (1905-1977) pseud. *Jutro*, *Kozakiewicz* – polski filolog klasyczny, profesor Uniwersytetu Warszawskiego, członek Polskiej

Akademii Nauk, dyrektor programowy Sekcji Polskiego Radia Delegatury Rządu na Kraj. Był synem Kazimierza Władysława (prawnika, profesora prawa administracyjnego Uniwersytetu Jagiellońskiego, ministra wyznań religijnych i oświaty publicznej). Pochowany na cmentarzu Powązkowskim (kw. 77-1-9).

KLEMENS SZANIAWSKI (1925-1990) polski filozof specjalizujący się w logice, metodologii i filozofii nauki, profesor Uniwersytetu Warszawskiego. W latach 1964-1972 kierownik Katedry Metod Badawczych w Socjologii, a w latach 1972-1990 kierownik Zakładu Logiki w Instytucie Filozofii Uniwersytetu Warszawskiego. Od 1968 r. dziekan Wydziału Filozofii i Socjologii UW, w 1984 r. wybrany na rektora UW (jego wybór został odrzucony przez ministra oświaty). Pracownik naukowy w Zakładzie Logiki Instytutu Filozofii i Socjologii PAN. Autor ponad stu prac naukowych, w latach 1970-1974 redaktor naczelny czasopisma *Studia Logica*. Od 1977 r. przewodniczący Zarządu Głównego Polskiego Towarzystwa Filozoficznego, określany jako „jedna z czołowych postaci polskiej sceny filozoficznej XX w.”. Żołnierz Armii Krajowej, powstaniec warszawski, więzień obozów koncentracyjnych Auschwitz i Mauthausen. Działacz opozycji demokratycznej w okresie PRL, uczestnik obrad Okrągłego Stołu po stronie solidarnościowej. Pochowany na cmentarzu Powązkowskim (kw. 17-4-3).

STEFAN ZBIGNIEW RÓŻYCKI (1906-1988) polski geolog i geograf, najbardziej znany ze swoich badań z zakresu geologii okresów jury i czwartorzędu. Jeszcze w trakcie studiów na Uniwersytecie Warszawskim został tam asystentem. Jako asystent prof. J. Lewińskiego uczestniczył

w pracach związanych z kanalizacją Warszawy. W ich efekcie, w 1937 r. wspólnie ze Zbigniewem Sujkowskim wydał atlas *Geologia Warszawy*, będący wówczas pracą pionierską w skali europejskiej. Razem ze Stanisławem Siedleckim oraz Stefanem Bernadzikiewiczem przygotował i odbył w 1934 r. pierwszą polską wyprawę polarną na Spitsbergen. Na pamiątkę jego udziału w ekspedycji jeden ze szpicbergeńskich lodowców nazwano Lodowcem Różyckiego. Od 1951 roku sprawował funkcję organizatora Ośrodka Szkolenia Geologów, którego prace doprowadziły do utworzenia Wydziału Geologii na UW w 1952 roku. W tym roku objął pierwszą na świecie Katedrę Geologii Czwartorzędu i kierował nią do jej likwidacji w 1968 roku. Następnie objął kierownictwo Zakładu Geologii Czwartorzędu na Wydziale Geologii UW. Uczestnik licznych wypraw naukowych, m.in. do Chin i Wietnamu (1956, 1957, 1965) i Indii (1967), gdzie prowadził badania w strefie brzeżnej Himalajów. Posiadał liczne kontakty z naukowcami francuskimi, nawiązane szczególnie podczas wizyty w roku 1962, w ramach wymiany kulturalnej (wykłady i wizyty w Paryżu, Strasburgu, Lyonie, Grenoble, Aix-en-Provence, Tuluzie, oraz liczne wycieczki po Francji) oraz rozszerzone w 1965 r. dzięki wizytom i konsultacjom w Instytutach: Geograficznym, Geologicznym i Naftowym. Był autorem wielu opracowań popularnonaukowych. W roku 1979 wydał książkę pt. *Geolog detektywem – Na tropie ludzi, kultur i sztuki*, w której przedstawił swoją hipotezę dotyczącą losów Atlantydy. Pochowany na cmentarzu Powązkowskim (kw. 15-2-12-15).

BRONISŁAW KOSKOWSKI (1863-1946) polski farmaceuta i organizator studiów farmaceutycznych w Warszawie. Po ukończeniu studiów objął aptekę w Łaszczowie, gdzie od 1886 r. prowadził badania

nad higieną i jakością środków spożywczych. W okresie 1896-1908 prowadził kursy farmaceutyczne we Lwowie i w Warszawie. Był członkiem Ligi Narodowej w latach 1905-1908. Brał również udział w przerzucie nielegalnych wydawnictw i prasy (Polak i Przegląd Wszechpolski) z Galicji na tereny Zamojszczyzny. W 1896 roku carska żandarmeria wpadła na trop działalności łaszczowskiego farmaceuty, czego następstwem była rewizja jego mieszkania. Był pracownikiem Rady Lekarskiej Tymczasowej Rady Stanu. Pochowany na cmentarzu Powązkowskim (kw. 142-6-5).

ARTUR GAŁĄZKA (1933-1999) polski epidemiolog i wakcynolog, inicjator wprowadzenia współczesnych metod oceny laboratoryjnej siły uodporniającej anatoksyn – zwłaszcza błoniczej i tężcowej, znawca epidemiologii błonicy i tężca. W latach 1957-1968 pracował w Zakładzie Epidemiologii PZH. W latach 1968-1979 był kierownikiem Zakładu Badania Surowic i Szczepionek Państwowego Zakładu Higieny. W tym okresie pełnił funkcję Sekretarza Naukowego Komitetu Ekologii PAN. W latach 1974-1975 konsultant WHO w programie eradykacji ospy prawdziwej w Indiach. W latach 1979-1996 zatrudniony jako specjalista epidemiolog w Centrali WHO w Genewie – miał duże zasługi w realizacji Rozszerzonego Programu Szczepień – EPI (Expanded Programme of Immunization) WHO. W latach 1997-1999 był redaktorem naczelnym kwartalnika *Przegląd Epidemiologiczny*. Pochowany w rodzinnym grobowcu na cmentarzu Powązkowskim (kw. 24-5-22/23).

ADOLF MATEUSZ GĄSECKI (1868-1952) chemik farmaceuta, twórca receptury (wraz z 5 synami) Migreno-nervosinu, czyli proszków przeciwbólowych „z kogutkiem”. Potoczna nazwa leku

„proszki/tabletki z kogutkiem” pochodziła od wizerunku koguta na opakowaniu. Lek był zarejestrowany w 46 krajach świata, m.in. w Stanach Zjednoczonych i Australii. Produkcja leku odbywała się początkowo na małą skalę w składzie aptecznym w Płocku, następnie w laboratorium apteki przy ul. Freta i przy ul. Leszno w Warszawie. Sukces odniesiony przez Adolfa Gąseckiego pozwolił mu uruchomić w 1926 roku fabrykę na Mokotowie przy ul. Belgijskiej 7 w Warszawie, przekształconą w 1935 roku w spółkę akcyjną. Syn Jan Chrzyciel Gąsecki (1900-1971) chemik farmaceuta, był głównym technologiem w Moko-towskiej Fabryce Chemiczno-Farmaceutycznej „Adolf Gąsecki i Synowie Spółka Akcyjna”. Produkcja ponad 100 preparatów trwała do wybuchu II wojny światowej. Zabudowania fabryki częściowo spłonęły w 1944 roku; w 1950 r. firma została objęta przymusowym państwowym zarządem. Pochowany na Cmentarzu Powązkowskim (kw. 113-4-22-24).

JÓZEF WIERUSZ-KOWALSKI (1866-1927) polski fizyk i dyplomata. Rektor uniwersytetu we Fryburgu (1897), po odzyskaniu niepodległości poseł RP przy Stolicy Apostolskiej, w Holandii, Austrii i Turcji. Jego główną dziedziną badań była luminescencja mieszanin ziem rzadkich ze związkami metali alkalicznych pod wpływem promieniowania nadfioletowego i promieniowania katodowego, a także fosforescencja związków ziem rzadkich i związków organicznych, w 1910 r. odkrył zjawisko tzw. *fosforescencji postępowej*. Za prace w tej dziedzinie wyróżnił go w 1912 roku Uniwersytet Harvarda. Ponadto, zajmował się doświadczeniami z wyładowaniami elektrycznymi. Jego asystentem we Fryburgu był Ignacy Mościcki. W 1917 roku powrócił do kraju by zorganizować katedrę fizyki na UW. W roku 1919 mianowano go profesorem

Politechniki. W 1919 r. wstąpił do służby dyplomatycznej II Rzeczypospolitej. Pochowany na cmentarzu Powązkowskim (kw. 157-6-10).

WŁADYSŁAW GOSIEWSKI (1844-1911) matematyk, fizyk, logik. Po studiach w Szkole Głównej Warszawskiej i na uniwersytecie w Paryżu uczył matematyki w III Rosyjskim Gimnazjum Klasycznym w Warszawie, w warszawskich szkołach realnych oraz w Szkole Handlowej Kronenberga. Od roku 1872 był także urzędnikiem w Towarzystwie Kredytowym w Warszawie. W 1891 roku został członkiem-korespondentem Akademii Umiejętności w Krakowie, a w 1907 r. był w gronie członków-założycieli Towarzystwa Naukowego Warszawskiego. Był współwydawcą *Prac Matematyczno-Fizycznych i Wiadomości Matematycznych*. Napisał Zasady rachunku prawdopodobieństwa. Pochowany na cmentarzu Powązkowskim (kw. 70-3-15).

PIOTR MODRAK (1886-1948) fizyk, inżynier, mechanik, elektryk, do 1907 roku działacz ludowy, więzień i zesłaniec. Z Syberii zbiegł do Australii, od 1921 roku w Warszawie pracował jako dyrektor Państwowej Wytwórni Aparatów Telegraficznych i Telefonicznych, propagator elektryfikacji, radiofonizacji i telefonizacji wsi. Pochowany na cmentarzu Powązkowskim (kw. 211-6-5).

IRENA BÓBR-MODRAKOWA (1889-1959) seismolog, fizyk, geofizyk. Studiowała w Sankt Petersburgu. Po powrocie do Polski (1920 r.) podjęła pracę w Zakładzie Fizyki UW u profesora Stefana Pieńkowskiego; w 1928 roku uzyskała doktorat nauk fizycznych. W latach 1935-1938 organizowała (z ramienia Komisji Seismologicznej

Towarzystwa Geofizyków w Warszawie) na terenie Uniwersytetu Warszawskiego Obserwatorium Seismologiczne; była jego kierownikiem i opiekunem przez następnych 20 lat. Od 1938 roku była dyrektorem Obserwatorium Seismologicznego, docent Zakładu Geofizyki PAN. Pochowana razem z mężem na cmentarzu Powązkowskim (kw. 211-6-5).

JERZY ODROWĄŻ-PENIĄŻEK (1890-1974) inżynier chemik, uczestnik walk o polską szkołę w 1905 roku, heraldyk, bibliofil, pisarz, oficer saperów Wojska Polskiego, kierownik grupy fortyfikacyjnej przedmieścia Warszawy 1920, oficer II Oddziału Sztabu Generalnego do 1926 roku. Długoletni członek zarządu Polskiego Towarzystwa Heraldycznego. Odrowąż-Peniążek był współzałożycielem Oficerskiego Yacht Klubu Rzeczypospolitej Polski. W 1925 roku zawiązał się w Warszawie Polo Klub, pierwszy w Polsce klub konnej gry polo, którego Jerzy Odrowąż-Peniążek był współzałożycielem. Pochowany na cmentarzu Powązkowskim w Warszawie (kw. 39-3-21,22).

STEFAN SZYLLER (1857-1933) architekt. Był zwolennikiem form historycznych – w swej twórczości nawiązywał do renesansu i baroku. Twórca m.in. gmachu Zachęty, Biblioteki UW, gmachu głównego Politechniki Warszawskiej, wiaduktu Markiewicza na ul. Karowej, kilkuset kamienic warszawskich, licznych kościołów na terenie kraju. W roku 2015 w regionie radomskim, gdzie architekt był szczególnie aktywny w okresie międzywojennym, powstał Szlak Twórczości Architektonicznej Stefana Szyllera. Obejmuje on zabytki sakralne (m.in. kościół Najświętszego Serca Jezusowego w Radomiu, kościół św. Barbary w Pionkach, kościół Świętej Trójcy w Białobrzegach), obiekty przemysłowe

(budynki magazynowe dawnej Radomskiej Wytwórni Papierosów) oraz założenie urbanistyczne osiedla radomskiej fabryki broni (powstałego w latach 1923-1926). Pochowany na cmentarzu Powązkowskim (kw. 157-5-6/7).

JAN BOGUSŁAWSKI (1910-1982) wybitny architekt, laureat 28 nagród w konkursach krajowych i zagranicznych, m.in. na teatry w Łodzi, Budapeszcie, Madrycie. Projektował ambasady w Rzymie i Moskwie, ambasadę Norwegii w Warszawie i wiele innych obiektów. W swojej pracy architektonicznej zajmował się projektami wnętrz i mebli, a także tematyką mieszkalnictwa (projekty osiedli) jak i budynków użyteczności publicznej i architekturą sakralną. Jego powojenne projekty (i realizacje) objęły także dokumentacje archiwalne, inwentaryzacje i przede wszystkim projekty odbudowy architektonicznej. Prowadził także działalność dydaktyczną na uczelniach artystycznych w Warszawie i Poznaniu. W 1937 roku otrzymał nagrodę Grand Prix na Wystawie Światowej w Paryżu za Wnętrze Weekendowe. Prezentował tam swoje meble oraz niektóre wnętrza Pawilonu Polskiego na Wystawie Światowej w Nowym Jorku w 1939 r. W 1955 r. Jan Bogusławski wygrał konkurs architektoniczny na projekt odbudowy Zamku Królewskiego w Warszawie, otrzymał równorzędną II nagrodę (pierwszej nie przyznano, a drugą równorzędną otrzymał arch. Romuald Gutt). Dnia 1 maja 1955 roku zorganizował pracownię PKZ „Zamek”, która rozpoczęła badania i studia historyczne pod kątem późniejszej odbudowy, zbiera materiały archiwalne i na ich podstawie robi inwentaryzację Zamku Królewskiego oraz opracowuje projekt jego odbudowy. Projektował także odbudowę Zamku Królewskiego w Warszawie. Realizacja odbudowy całości bryły Zamku rozpoczęła się w styczniu 1971 roku. Kierował pracami

jako generalny projektant Odbudowy Zamku do 1976 roku, kiedy ukończono odbudowę bryły Zamku. Pochowany na cmentarzu Powązkowskim (kw. 39-2-17/18).

PAWEŁ JASIEINICA – wł. Leon Lech Beynar (1909-1969) historyk, pisarz historyczny, eseista i publicysta *Tygodnika Powszechnego*. Wstąpił do Stowarzyszenia „Pax”, z ramienia którego w 1950 r. został członkiem zarządu przymusowego organizacji „Caritas”. Od grudnia 1959 roku jeden z wiceprezesów Związku Literatów Polskich. Podpisał list Komisji Intelktualistów i Działaczy Katolickich z 6 listopada 1950 do intelektualistów francuskich, wyrażający solidarność i propozycję współpracy. W roku 1964, w związku z zaostrzeniem cenzury, Jasienica wraz z 33 innymi polskimi intelektualistami podpisał List 34 skierowany do premiera Józefa Cyrankiewicza. Reakcją na to wystąpienie było nasilenie inwigilacji pisarza. W połowie lat 60 donosiło na niego co najmniej trzydziestu agentów. Prześladowano go za sprzeciwianie się cenzurze i aktywną działalność w opozycji liberalno-demokratycznej. Od roku 1966 był wiceprzewodniczącym polskiego PEN Clubu. Brał udział w protestach przeciw zdjęciu z afisza *Dziadów* w reżyserii Kazimierza Dejmka. Poparł otwarcie protest młodzieży akademickiej w 1968 r., co doprowadziło do zakazu publikacji pisarza w latach 1968-1970 i usunięcia go ze Związku Literatów Polskich. Autor reportaży o tematyce współczesnej i o badaniach archeologicznych. Pisał eseje popularyzujące historię Polski, jest twórcą syntezy dziejów Polski *Polska Piastów*, *Polska Jagiellonów* i *Rzeczpospolita Obojga Narodów*. Przedstawiciel pisarskiej opozycji w czasach PRL. Pochowany na cmentarzu Powązkowskim (AZ-38).

STANISŁAW HERBST (1907-1973) historyk wojskowości, kultury, znakomity warsawianista, profesor Uniwersytetu Warszawskiego i Wojskowej Akademii Politycznej. Organizator badań nad dziejami Warszawy i Mazowsza, redaktor *Rocznika Warszawskiego*, żołnierz AK, uczestnik prac BiP KG AK (Biuro Informacji i Propagandy Komendy Głównej AK). Po wojnie kierował Działem Dokumentacji w Państwowym Instytucie Historii Sztuki w Warszawie (1945-1946), następnie prowadził wykłady z historii kultury na Politechnice Warszawskiej (1946-1947). W 1946 r. związał się zawodowo z Uniwersytetem Warszawskim. Był aktywnym działaczem Polskiego Towarzystwa Historycznego, w latach 1953-1955 pełnił funkcję sekretarza, a od roku 1956 (do końca życia) prezesa. Członek Rady Redakcyjnej *Przeglądu Historycznego*. Ponadto, należał do Towarzystwa Naukowego w Białymstoku, Towarzystwa Naukowego w Gdańsku, Towarzystwa Naukowego Płockiego, Towarzystwa Naukowego w Toruniu. Brał udział w Międzynarodowych Kongresach Historycznych w Wiedniu (1965) i Moskwie (1970), zasiadał w Obywatelskim Komitecie Odbudowy Zamku Królewskiego w Warszawie (od 1971) oraz w Stołecznej Radzie Narodowej (1958-1962). Współpracował z organizacjami chrześcijańskimi i harcerskimi. Pochowany na cmentarzu Powązkowskim (kw. 166-6-22).

STEFAN BRYŁA (1886–1943) inżynier, twórca teorii spawania konstrukcji stalowych, docent Politechniki we Lwowie, profesor Politechniki Warszawskiej, projektant spawanych konstrukcji stalowych (pierwszy w Europie most spawany na rzece Słudwi w Maurzycach koło Łowicza, gmach Towarzystwa Ubezpieczeń Prudential w Warszawie – przy tych przedsięwzięciach współpracował z Venceslavem Ponieżem). W 1928

roku opracował dla Ministerstwa Robót Publicznych pierwsze na świecie przepisy spawania konstrukcji stalowych w budownictwie. Był także członkiem Akademii Nauk Technicznych i współzałożycielem Polskiego Związku Inżynierów Budowlanych. Napisał ok. 250 prac naukowych, podręczników i artykułów. Był cenionym inżynierem oraz teoretykiem spawalnictwa o międzynarodowym uznaniu; współpracował m.in. przy budowie wieżowców w USA – np. Woolworth Building w Nowym Jorku (wówczas najwyższego budynku na świecie). Członek Towarzystwa Naukowego Warszawskiego, organizator tajnego nauczania. Rozstrzelany przez hitlerowców w Warszawie. Tablica symboliczna na cmentarzu Powązkowskim (kw. 57-4-27).

VENCESLAV PONIŻ (1900-1967) inżynier dróg i mostów, współpracował ze Stefanem Bryłą. Profesor Politechniki Warszawskiej, wykładał na Wydziale Architektury, w czasie II wojny także w ramach tajnego nauczania. Projektant konstrukcji budowli przemysłowych, m.in. FSO na Żeraniu. Współtwórca postępu technicznego budownictwa polskiego, zwłaszcza w dziedzinie konstrukcji stalowych, jeden z pionierów prefabrykacji w budownictwie przemysłowym. Pracował również jako projektant i konsultant wielu budow jak np.: mostu w Szczecinie, przebudowy wieży na Targach Poznańskich, budowy Nowej Huty i innych. Pochowany na cmentarzu Powązkowskim (kw. 168-6-9).

JÓZEFA JOTEYKO (1866-1929) fizjolog, psycholog, pedagog; wykładowczyni wyższych uczelni w Belgii i Francji. W roku 1909 była wybrana jako jedyna kobieta do komitetu organizacyjnego szóstego Międzynarodowego Kongresu Psychologii

Fizjologicznej organizowanego w Genewie. W roku 1916 była wykładowcą pedologii i psychologii eksperymentalnej na Sorbonie. W 1918 roku wraz z Marią Grzegorzewską zapoczątkowała ruch, tj. Polską Ligę Nauczania. Współpracowała z wieloma pismami i wydawnictwami naukowymi. Od 1919 mieszkała i pracowała w Warszawie. Wykładała w Państwowym Instytucie Pedagogicznym i Wolnej Wszechnicy Polskiej. Z upływem lat pracy naukowej jej zainteresowania naukowe zmieniały się stopniowo, z fizjologii przez psychologię, aż do pedagogiki pracy. Od 1912 roku zainteresowania Józefy Joteyko skupiały się głównie na problematyce organizacji pracy, m.in.: na psychofizjologicznych aspektach organizacji pracy, tj. na równaniu krzywej ergograficznej; na prawie fizjologicznym dotyczącym zmęczenia; prawie ekonomii wysiłku; testach zręczności mięśniowej. Zasłużona dla demokratyzacji polskiego szkolnictwa. Pochowana na cmentarzu Powązkowskim (kw. 113-6-9/10).

STANISŁAW KLAWIE (1877-1955) dr farmacji, właściciel apteki, założyciel i kierownik Zakładów Chemiczno-Farmaceutycznych przy ul. Karolkowej oraz Zakładu Produkcji Surowic i Szczepionek Weterynaryjnych w Drwalewie (od 1930 r. Instytut Serologiczny). W 1906 roku zarząd nad firmą mgr Henryk Klawie powierzył swojemu synowi Stanisławowi Adolfowi. Nowemu szefowi w zarządzaniu nadal pomagał ojciec i dwaj bracia inżynierowie Stefan i Wacław. Wówczas rozpoczęła się produkcja specyfików medycznych pochodzenia zwierzęcego oraz surowic i pierwszych szczepionek przeciwcholetrycznych, przeciwtyfusowych i przeciw ospie. W okresie I wojny produkcja szła pełną parą. Obok medykamentów wytwarzano też „klawe” środki opatrunkowe, które jak nazwa ich wskazuje okazały się wielkim sukcesem. W 1920 r. nastąpiło

przekształcenie aptecznego laboratorium w spółkę akcyjną pod nazwą „Towarzystwo Przemysłu Chemiczno-Farmaceutycznego Mgr Klawe”. Apteka na placu Trzech Krzyży została sprzedana. Stanisław Adolf Klawe wykupił znajdujące się przy ul. Karolkowej 22/24 budynki pofabryczne i po modernizacji pomieszczeń przeniósł do nich całą produkcję farmaceutyczną. W latach 30. spółka była nie tylko jednym z najpoważniejszych producentów leków w Polsce, ale także eksportowała je na rynki zachodnie, do Kanady i na Bliski Wschód. Po wojnie, jedyny ocalały z braci Klawe, Stanisław ustanowił nową spółkę akcyjną Towarzystwo Chemiczno-Farmaceutyczne d. Mgr Klawe i rozpoczął porządkowanie fabryki. Niestety już w 1946 r. Stanisławowi Klawe podziękowano za pracę w upaństwowionej firmie, która w 1951 r. została nazwana Warszawskie Zakłady Farmaceutyczne „Polfa”, działające po dziś dzień. Pochowany na cmentarzu Powązkowskim (kw. 188-3-27/29).

LUDWIK JULIAN SPIESS (1872-1956) farmaceuta, przemysłowiec branży chemicznej i farmaceutycznej. W 1899 roku doprowadził do połączenia firmy Fabryka Płodów Chemicznych „Ludwik Spiess i Syn” z Zakładem Zjednoczonych Aptekarzy w przedsiębiorstwo o nazwie Warszawskie Towarzystwo Akcyjne Handlu Towarami Aptecznymi i został wybrany na stanowisko prezesa rady (pełnił tę funkcję do 1944 r.). Po 1935 r. firma zarządzana przez Ludwika Spiessa była największą w polskiej branży farmaceutycznej. Mimo rozluźnienia w 1936 roku relacji z francuskim kontrahentem, w roku następnym wartość produkcji przekroczyła 7 milionów złotych, a linie produkcyjne opuszczało ponad 220 rodzajów produktów. W czasie okupacji zatrudniał na podstawie fikcyjnych dokumentów ludzi poszukiwanych

przez Gestapo, którym groził transport do obozów koncentracyjnych i na roboty. W roku 1944 budynki zakładów na Tarchominie uległy znacznemu zniszczeniu, a wycofujący się Niemcy zdemontowali i wywieźli wyposażenie. W 1945 roku zakłady zostały znacjonalizowane (powstało przedsiębiorstwo Polfa Tarchomin S.A.), a Ludwik Spiess został pozbawiony majątku. W 1946 roku wyjechał do Gdyni, a następnie zamieszkał w Krakowie, gdzie zmarł w 1956 roku. Pochowany na cmentarzu Powązkowskim (kw. 205-1-18/20).

✦ Nagrobek Bronisława Koskowskiego.

↑ Nagrobek Aleksandra Gieysztora.

Załącznik nr 2.

Lista zasłużonych

1. **ALEKSANDER GIEYSZTOR** (1916-1999) historyk mediewista, profesor Uniwersytetu Warszawskiego, członek Polskiej Akademii Nauk (kw. 131-6-21).
2. **STANISŁAW KRAUZE** (1902-1977) farmaceuta (kw. 141-2-12).
3. **KAZIMIERZ KUMANIECKI** (1905-1977) pseud. *Jutro*, *Kozakiewicz* – filolog klasyczny (kw. 77-1-9).
4. **KLEMENS SZANIAWSKI** (1925-1990) filozof (kw. 17-4-3).
5. **STEFAN ZBIGNIEW RÓŻYCKI** (1906-1988) geolog i geograf (kw. 15-2-12-15).
6. **BRONISŁAW KOSKOWSKI** (1863-1946) farmaceuta i organizator studiów farmaceutycznych w Warszawie (kw. 142-6-5).
7. **ARTUR GAŁĄZKA** (1933-1999) epidemiolog i wakcynolog (kw. 24-5-22/23).
8. **ADOLF MATEUSZ GAŚECKI** (1868-1952) chemik farmaceuta (kw. 113-1-23/24).
9. **JÓZEF WIERUSZ-KOWALSKI** (1866-1927) fizyk i dyplomata (kw. 157-6-10).
10. **WŁADYSŁAW GOSIEWSKI** (1844-1911) matematyk, fizyk i logik (kw. 70-3-15).
11. **PIOTR MODRAK** (1886-1948) fizyk, inżynier, mechanik, elektryk (kw. 211-6-5).
12. **IRENA BÓBR-MODRAKOWA** (1889-1959) fizyk, geofizyk (kw. 211-6-5).
13. **JERZY ODROWĄŻ-PIENIAŻEK** (1890-1974) inżynier, chemik (kw. 39-3-21/22).
14. **STEFAN SZYLLER** (1857-1933) architekt (kw. 157-5-6/7).
15. **JAN BOGUSŁAWSKI** (1910-1982) wybitny architekt (kw. 39-2-17/18).
16. **PAWEŁ JASIEŃCZYK** – wł. Leon Lech Beynar (1909-1969) historyk, pisarz historyczny (AZ-38).
17. **STANISŁAW HERBST** (1907-1973) historyk wojskowości, kultury, (kw. 166-6-22).
18. **STEFAN BRYŁA** (1886-1943) inżynier, twórca teorii spawania konstrukcji stalowych, tablica symboliczna (kw. 57-4-27).
19. **VENCESLAV PONIŻ** (1900-1967) inżynier dróg i mostów (kw. 168-6-9).
20. **JÓZEFA JOTEYKO** (1866-1929) fizjolog, psycholog, pedagog (kw. 113-6-9/10).
21. **STANISŁAW KŁAWE** (1877-1955) dr farmacji, właściciel apteki, (kw. 188-3-27/29).
22. **LUDWIK JULIAN SPIESS** (1872-1956) farmaceuta, przemysłowiec branży chemicznej (kw. 205-1-18/20).

